

Forum Urbes Medii Aevi VIII

„Farní kostely, špitály a hřbitovy ve struktuře vrcholně středověkého města a raně středověkých aglomerací“
(17. –19. června 2009)

Přihlášené referáty

Raně středověké aglomerace, sakrální stavby a nekropole
Zdeněk Měřínský

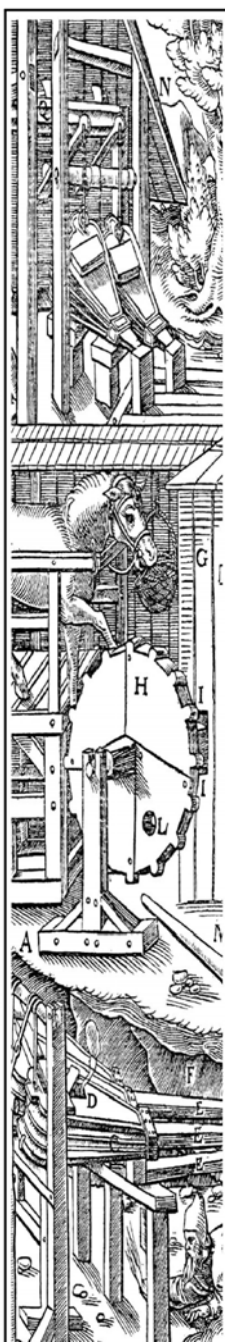
Fara a špitál. Poznámky k vývoji a funkcím (v českých zemích)
Libor Jan

Farní kostely a přeložení města
Thomas Küntzel

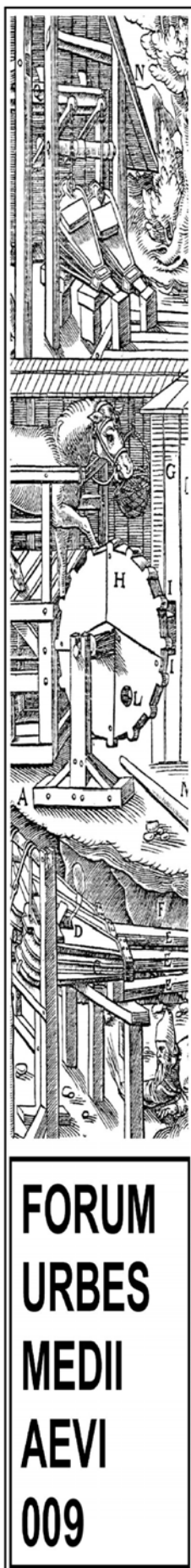
Přeložení nebo zničení město resp. sídla městského typu se pochopitelně dotýká i farního kostela. Farní obec se ztrácí a tím přichází farář o příjmy, kostel může být někdy dokonce zničen. Zároveň však nové založení města na jiném místě dává možnost vybudovat modernější a reprezentativnější stavbu. Pokud je na místě původního města založen klášter nebo už tam klášterní nadace existuje, může se kostel stát kostelem klášterním a dokonce být rozšířen, jak to bylo ukázáno na zasedání konference FUMA VI. Působivým příkladem může být „dóm“ v Bardowicku, který byl vybudován na základě kostela dřívější městské aglomerace ze 14. století. Příklad Wienhausenu, zmiňovaný v roce 2007, který byl v 11. století trhovou osadou a byl nahrazen městem Altencelle, můžeme nyní doplnit z hlediska nástupnického města Altencelle a následně založeného Celle. Snaha o zařazení raně gotického chóru cellského farního kostela přinesla překvapivé poznatky o zakladatelské koncepci nového města z roku 1292. Na základě těchto pozorování lze i u jiných farních kostelů využít stylistických detailů k odkazu na politické souvislosti jejich založení. Zároveň vzniká otázka, jak dalece lze rozlišovat „městské“ a „vesnické“ kostely.

Opevněné kostely ve struktuře středověkého města
Martin Čechura – Jan Sommer

Opevněné kostely jsou stále jednou z nejméně poznaných součástí středověké stavební kultury. Referát přináší přehled dosavadních výzkumů, přehled jednotlivých typů opevněných kostelů, jejich vojenského vybavení. Pozornost je zaměřena na polohu kostela v rámci středověkého města a jeho zapojení do širšího systému obrany. Zvažovány budou reálné možnosti vojenského využití kostela jako útočiště, jako prvku pasivní

FORUM
URBES
MEDII
AEVI
009

ochrany i jako strategického a pozorovatelského bodu. Zvláštním okruhem otázek je symbolická úloha kostela jako svatého místa a jeho výjimečné postavení, dané např. právem azylu. Městské kostely mohly být i inspirací pro okolní stavby, včetně přebírání některých (i redukovaných) obranných prvků. Přihlédnuto bude i k symbolickému významu některých zdánlivě vojenských prvků (střílen).

Středověké a raně novověké kostely, špitály a hřbitovy v Hradci Králové

Radek Bláha – Jiří Sigl

Studium struktury středověkých a raně novověkých kostelů, hřbitovů a špitálů je v Hradci Králové ztíženo tím, že naprostá většina těchto církevních staveb a zařízení zanikla během husitského období a při stavbě pevnosti ke konci 18. století. Přesto lze na základě písemných, ikonografických, kartografických a archeologických pramenů rekonstruovat přibližné umístění těchto objektů.

Na území města a jeho předměstí se v době předhusitské nacházelo nejméně 15 farních, filiálních, klášterních a špitálních kostelů. Počet těchto staveb řadí Hradec Králové k předním městům Českého království.

Středověké sakrální stavby při studiu sídel severních Čech

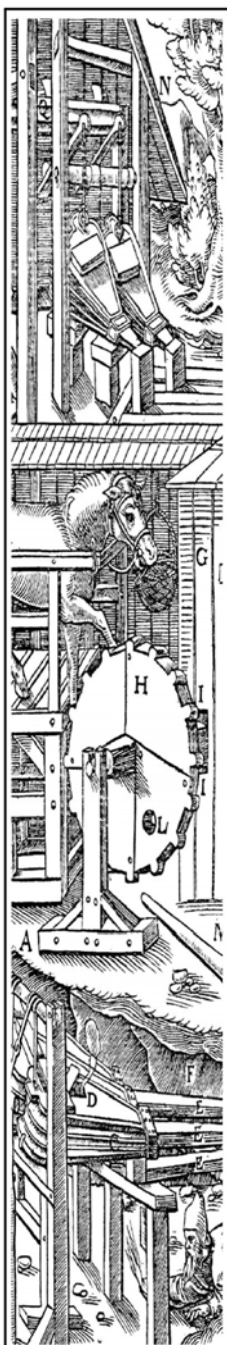
František Gabriel – Lucie Kursová

Studium sakrální architektury poskytuje řadu cenných informací mimo jiné i informace o typu, vzniku a vývoji středověkých sídel. Jejich studiem se pokoušíme o sestavení modelů a jejich zobecnění.

Mezioborová spolupráce při výzkumu středověké farní organizace – pohled historika

Petr Jokeš

Příspěvek shrnuje aktuální stav výzkumu středověké farní organizace především na Moravě, ale i v Čechách. Tento aspekt středověkého života je u nás zatím stále poměrně málo probádán, přičemž vzhledem k stavu písemných pramenů je zachycení zejména nejstarších vrstev kostelní sítě bez spolupráce archeologů a historiků nemyslitelné. V poslední době patří v tomto smyslu k nejzajímavějším objevy archeologů L. Varadzina al. Štefana, stavějící mnohé z dosavadních názorů na vývoj kostelní sítě u nás do nového světla. Příspěvek se snaží tyto objevy komentovat z hlediska historika církevní organizace a ukázat možné perspektivy dalšího výzkumu.

FORUM
URBES
MEDI
AEVI
009

Kostel Maří Magdalény na pražské Malé Straně

Jan Havrda – Jan Pařez – Michal Tryml

Při rekonstrukci domu čp. 387 v Karmelitské ulici na Malé Straně (Praha 1) byly souběžně provedeny archeologický výzkum a stavebně historický průzkum. Referátem bude představen nález klášterního kostela řádu magdalenitek. Klášter je poprvé zmíněn v písemných pramenech v roce 1329, členky konventu pravděpodobně přišly do této části pozdější Malé Strany nedlouho předtím. Výzkum odkryl pod podlahou střední části domu polygonální záměr gotického presbytáře kostela. Prokázal, že zatímco presbytář byl novostavbou počátku 14. století, kostelní loď byla vystavěna na místě starší románské stavby s využitím jejího zdiva. Výzkumem byla odkryta i část pohřebiště. Otázka, zda klášterní kostel plnil jistý čas po odchodu magdalenitek vyvolaných husitskými válkami i farní funkci pro část osady Nebovidy, je předmětem diskuse.

Stredoveké kostoly v Nitre

Peter Bednár – Zuzana Poláková

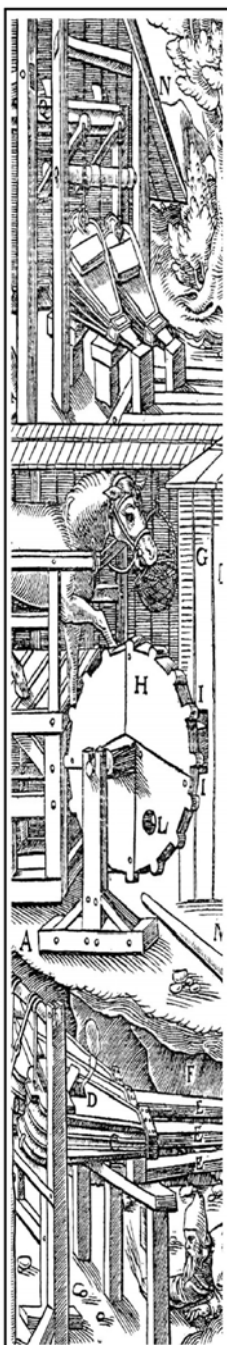
Nitrianska sídlisková aglomerácia sa vyznačuje relatívne vysokou koncentráciou sakrálnych stavieb, ktorých počiatky siahajú do včasného stredoveku. Príspevok je venovaný hodnoteniu doterajšieho stavu bádania stredovekej sakrálnej architektúry, prezentuje výsledky archeologických výskumov niektorých objektov v posledných rokoch (kostol sv. Emeráma na Nitrianskom hrade, kostol sv. Martina v Nitre-Chrenovej, kostol Panny Márie v Nitre-Na vršku).

Kostel sv. Jakuba v Brně v období vrcholného středověku

Pavel Borský - David Merta – Lenka Sedláčková – Antonín Zůbek

Kostel sv. Jakuba je druhým brněnským farním kostelem. Vystavěn byl někdy před rokem 1220. Sloužil novým, neslovanským lokátorům severní části Brna. Někdy kolem roku 1300 byl zbourán (zřejmě v důsledku fatálního poškození kostela požárem) a na jeho místě byl postaven kostel nový. Kolem tohoto kostela a na přilehlém hřbitově pak bylo vystavěno několik kaplí. V polovině 15. století byl kostel stržen a opět jej nahradila novostavba – kostel současný.

Kostel od počátku obklopoval hřbitov, na kterém se intenzivně pohřbívalo do roku 1580, kdy vznikl Nový městský hřbitov severně od hradeb. Poté zde byly pohřby jen ojediněle, ne však výjimečně. V roce 2000 a poté při celkové rekonstrukci Jakubského náměstí (2003 až 2004) byly realizovány poměrně rozsáhlé archeologické výzkumy, jež přinesly množství zásadních informací k vlastním kostelům a kaplím i ke hřbitovu. Na zpracování kosterních pozůstatků je v současnosti zaměřen grantový úkol – to však není předmětem příspěvku.

FORUM
URBES
MEDII
AEVI
009

Kostel sv. Mikuláše v Brně

David Merta – Marek Peška – Kateřina Urbánková - Antonín Zúbek

Kostel sv. Mikuláše byl vystavěn někdy před rokem 1229 jako filiální ke sv. Jakubu pro románsky mluvící obyvatele svatojakubské farnosti. Pozůstatky tohoto nejstaršího kostela se doposud nepodařilo identifikovat. Kolem roku 1300 došlo k výstavbě nového kostela uprostřed Dolního trhu (Náměstí svobody). Kostel neměl právo pohřbívat. Ve své podobě (mimo renesanční západní průčelí) se dochoval až do roku 1870, kdy došlo k jeho asanaci (odsvěcen byl roku 1784).

Při záchranných archeologických výzkumech doprovázejících rekonstrukci náměstí v letech 2000 a 2005 byl odkryt půdorys kostela a položeny sondy mající za úkol ověřit stratigrafii prostoru, ve kterém byl kostel postaven.

Sakrální areál v Budišově nad Budišovkou – současný stav výzkumu

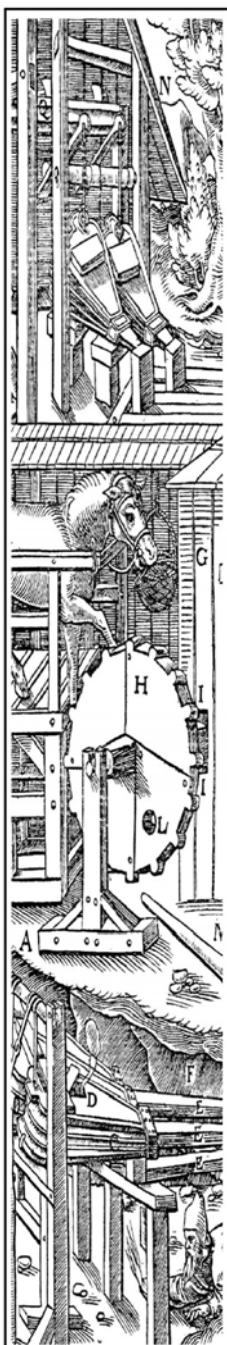
Petra Kaniová – František Kolář – Romana Rosová

Město Budišov nad Budišovkou, založené pravděpodobně v průběhu poslední třetiny 13. století, představuje výsledek kolonizačních aktivit olomouckého biskupství v prostoru tzv. střelenského lesa (povodí horní Odry). O podobě původního středověkého farního kostela ve městě není – vyjma několika zmínek v písemných pramenech – nic bližšího známo, v polovině 18. století byl snesen a nahrazen barokní stavbou podle plánů fulneckého stavitele Mikuláše Thalherra. Archeologický výzkum realizovaný v průběhu roku 2008, vyvolaný celkovou rekonstrukcí opěrných zdí a schodiště před průčelím stávajícího kostela Narození Panny Marie, umožnil alespoň dílčím způsobem postihnout utváření zdejšího sakrálního areálu. Výzkumem byly odkryty především dobře dochované pozůstatky doprovodné architektury, související s existencí původního středověkého kostela. Jednalo se o hřbitovní kapli s kostnicí a ohradní zeď se vstupem do areálu hřbitova. Zachycena byla rovněž část původního hřbitova s pohřby 16.-17. století, starší fázi organizace daného prostoru pak reprezentuje pravděpodobný pozůstatek příkopu vymežujícího sakrální areál.

Farní kostel sv. Václava a pohřbívání v areálu města Moravské Ostravy

Zbyněk Moravec – Zdeněk Tvrdý – Michal Zezula – Michal Živný

Farní kostel sv. Václava byl po celý středověk jedinou sakrální stavbou v Moravské Ostravě. Jeho areál byl intenzivně archeologicky zkoumán, v l. 1967-1968 proběhl kompletní odkryv

FORUM
URBES
MEDII
AEVI
009

situace v presbytáři a zčásti i v obou bočních lodích. V roce 1998 pak v průběhu rekonstrukce kostela navázal další sondážní výzkum, který se kromě interiéru dotkl i kostelního hřbitova, v přilehlé farní zahradě byl dále identifikován hromadný hrob, patrně související s některou z epidemií. Archeologické výzkumy přinesly cenné poznatky k stavebnímu vývoji kostela, identifikován byl m.j. původní pravoúhlý závěr presbytáře a dokumentováno bylo zdivo v 19. století zbořené gotické sakristie a další přístavby ke středověkému jádru kostela. Především na základě výsledků výzkumu z r. 1998 lze sledovat i vývoj pohřebního ritu, zajímavý je v této souvislosti horizont pohřbů následný pozdně gotické přestavbě kostela, kdy bylo v několika případech zjištěno mince ve funkci obolu mrtvých, ve dvou případech lze navíc uvažovat o protivampyrických opatřeních. Kostelní hřbitov přestal v 16. století kapacitně dostačovat, v severozápadním koutu městského areálu bylo proto zřízeno další pohřebiště, na kterém byla později vystavěna kaple sv. Lukáše. I zde proběhl v souvislosti s obnovou inženýrských sítí na ulici Puchmajerově archeologický výzkum (r. 2007), kterým byly rozlišeny tři časové horizonty hřbitova, vzájemně se lišící orientací hrobů, za pozornost stojí i získaný soubor devocionálií.

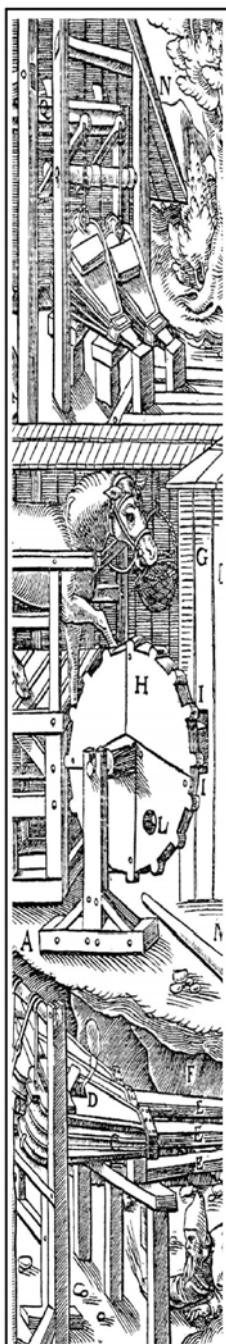
Kostel Nanebevzetí P. Marie ve Vranově nad Dyjí ***Pavel Borský***

Příspěvek vypracovaný na základě stavebněhistorického průzkumu sleduje stavební proměny farního kostela ve Vranově nad Dyjí v průběhu pěti století od pozdně románské svatyně z doby před rokem 1259 po barokní přestavbu realizovanou s největší pravděpodobností podle projektu Johanna Bernharda Fischera z Erlachu od počátku 18. století po dobu asi osmdesáti let. Zvláštní pozornost je věnována rekonstrukci románského kostela s neobvyklou klenutou sakristií s apsidou a dřevěnou zvonicí.

Kaple P. Marie v Brně na Rybném trhu ***David Merta – Marek Peška***

V loňském roce uplynulo 100 let od asanace bývalé kaple P. Marie na Dominikánském náměstí (Rybný trh) v Brně. Kapli založil král Václav II. roku 1297.

V posledním desetiletí zachytily archeologické výzkumy části konstrukcí vlastní kaple v úrovni základů. Dokumentovány byly i relikty okolního terénu z doby počátků stavby i z časového horizontu výstavbě předcházející. Vyhodnocení získaných informací přináší poněkud nový, doplňující pohled na stavební dějiny kaple.

FORUM
URBES
MEDII
AEVI
009

Kaple sv. Mořice v Brně

David Merta – Marek Peška – Antonín Zůbek

Kaple sv. Mořice je jedinou z kaplí, jež obklopovaly kostel sv. Jakuba, u které známe její podobu. Kaple založená někdy na sklonku 14. století byla zbourána v roce 1905.

Rozsáhlý archeologický výzkum doprovázející rekonstrukci ulic Rašínova a Jakubská odkryl takřka celý půdorys kaple. Podařilo se tak nahlédnout do nejstarších dějin stavby.

Dějiny měšťanského špitálu na Horním předměstí Znojma ve světle archeologických nálezů"

Zdeněk Čížmář – Jiří Kacel

Městský špitál v Zwettlu (Dolní Rakousy): ošetrovatelský ústav a pohřebiště středověkého města

Nikolaus Hofer

Archeologické výzkumy během výstavby na pozemku někdejšího městského špitálu v Zwettlu (Dolní Rakousy) přinesly v letech 1998 a 2000 překvapivé množství dokladů různého využívání areálu v průběhu 500letého období.

Vedle stop středověkých řemeslnických aktivit, skládky odpadu a předpokládaných zbytků staveb pozdně středověkého městského špitálu byl překvapivě objeven dosud neznámý hřbitov z počátku 17. století.

Gotický špitál na náměstí Republiky v kontextu Nového Města pražského

Petr Juřina – Kateřina Samojská – Martin Vyšohlíd

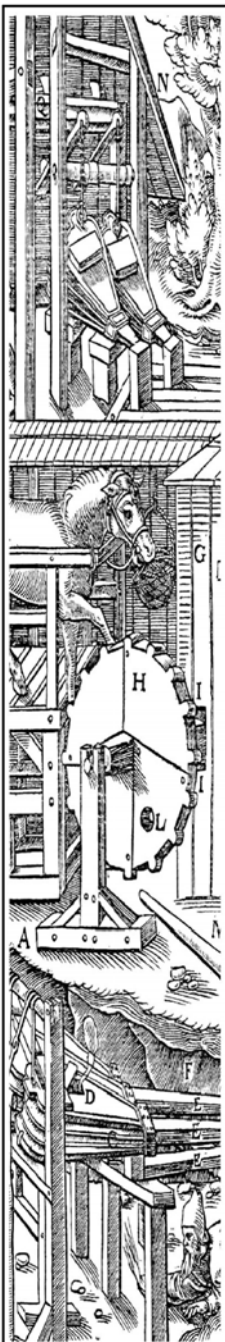
V jihozápadní části plochy rozsáhlého archeologického výzkumu na náměstí Republiky v Praze byl r. 1350 založen poměrně rozsáhlý gotický špitál s kaplí a hospodářským zázemím (pivovar, stodola). Jeho zánik byl většinou spojován s husitským obdobím, avšak písemné prameny jasně uvádějí jeho existenci (pravděpodobně v nějaké redukované podobě) ještě na počátku 16. století. Tento fakt podpořily i četné, archeologicky doložené, stavební úpravy v místě suterénů špitálu - původně rozsáhlé sálové prostory byly částečně zasypány a druhotně děleny příčkami. Příspěvek zároveň představí tento objekt v kontextu ostatních středověkých pražských špitálů.

K topografii pohřbívání v raně středověkých Mikulčicích

Lumír Poláček

Topografie hrobů a pohřebních areálů představuje jeden z pramenů k poznání vývoje osídlení, určení funkce areálů a rekonstrukci vnitřní struktury a zástavby raně středověké

**FORUM
URBES
MEDII
AEVI
009**

aglomerace v Mikulčicích. Za současného stavu zpracování hrobů a pohřebišť v Mikulčicích jde o pomocný prostředek při řešení sídelně-archeologických, kulturních a společenských otázek raně středověkých Mikulčic.

Pohřbívání v sídelním areálu v Praze – Hradčanech v raném a vrcholném středověku

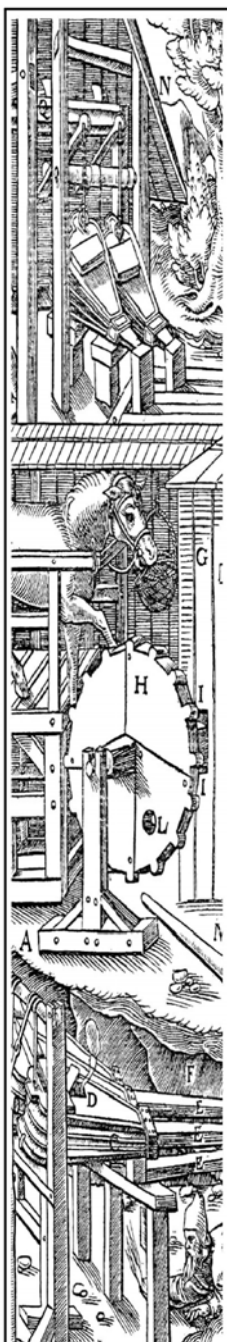
Ivana Boháčová

Záchranným výzkumem v Praze-Hradčanech na Loretánském náměstí bylo v letech 1934-1935 na ploše o výměře cca 200 m² dokumentováno I. Borkovským několik set hrobů z různých období středověku i novověku, ojediněle byly evidovány i doklady pohřbívání časně slovanského období. Ačkoliv tento dosud nezpracovaný výzkum byl jeho autorem prezentován především jako výzkum pohřebiště, je dnes zřejmé, že jeho plocha byla v různých intervalech využívána i jako sídelní prostor, do kterého se pohřbívání opakovaně navracelo. Počátky intenzivního pohřbívání na Loretánském náměstí lze klást do průběhu 11. století. Toto pohřebiště je tak jedním z dokladů přesunu světa mrtvých do bezprostřední blízkosti či přímo do prostoru sídelních areálů, k němuž dochází někdy v průběhu starší fáze mladohradištního období. Otázka možné existence sakrální stavby zůstává zatím otevřená. Pohřbívání podle výpovědi početného hrobového inventáře, který reprezentují především esovité záušnice různých velikostí, pokračuje i v mladší fázi raného středověku. V jeho závěru či na počátku středověku vrcholného se však do míst někdejšího pohřbívání navracejí sídelní aktivity, provázené i doklady výrobní činnosti. Ani toto využití plochy však není definitivní, nejintenzivnější pohřbívání přináší teprve následná období. Cílem příspěvku je především postihnout vzájemný prostorový vztah sídliště a pohřebiště v těsné blízkosti Pražského hradu v jednotlivých etapách vývoje vnějšího hradčanského sídelního areálu.

K raně středověkému pohřbívání na pražském pravobřeží. (Z archeologie znovu nalézaného).

Petr Starec

Příspěvek se věnuje topografii hrobů a pohřebních areálů v raně středověké pravobřežní sídelní aglomeraci. Shrnuje dosavadní hrobové nálezy a představí nově zjištěné funerální polohy (např. pod budovou Filozofické fakulty). Zvláštní pozornost náleží topografickému kontextu pohřebních areálů ve struktuře raně středověké staroměstské sídelní aglomerace.

FORUM
URBES
MEDI
AEVI
009

Vývoj pohřbívání v raně a vrcholně středověkém Žatci *Barbara Marethová*

Príspevek shrnuje výsledky vyhodnocení nově prozkoumaných pohřebišť (Dvořákova ul., Chelčického náměstí, náměstí Jana Žižky) v historickém jádru Žatce. Pozornost byla věnována zejména čtyřem tématům: 1. rozdíly pohřebního ritu mezi raným a vrcholným středověkem, 2. počátky pohřbívání při kostelních stavbách, 3. topografický kontext pohřebních areálů ve vztahu k sídelní (urbanistické) struktuře raně středověké předlokační aglomerace a raného institucionálního města, 4. výpověď pohřebišť o sociální stratifikaci obyvatel raně středověkého kastelánského hradu.

Poznámky ke hřbitovu u kostela sv. Jakuba v Toruni (objevy z r. 2008)

Krystyna Sulkowska-Tuszyńska

Kostel sv. Jakuba byl postaven kolem r. 1309 na Novém trhovém náměstí v Toruni. Tento farní kostel patřil řádu Cisterciáků a Benediktinů. Cílem archeologického výzkumu bylo zjistit, zda zde existoval starší kostel, jaké jsou nejstarší stopy kolonizace a zbytky různých staveb. Bylo známo, že poblíž kostela se nacházel hřbitov. První systematický výzkum v okolí kostela v srpnu 2008 provedl Institut archeologie NCU v Toruni. Skupinu třiceti odborníků vedla dr. Krystyna Sulkovská-Tuszyňská. V okolí presbyteria byly po čtyřech týdnech objeveny

- 1) troje základy (13.-18.st.)
- 2) mince ze 14.-19.st.
- 3) kamenná nádrž (průměr 60 cm) zdobená plastikami lvů 83 hrobů, a další nálezy.

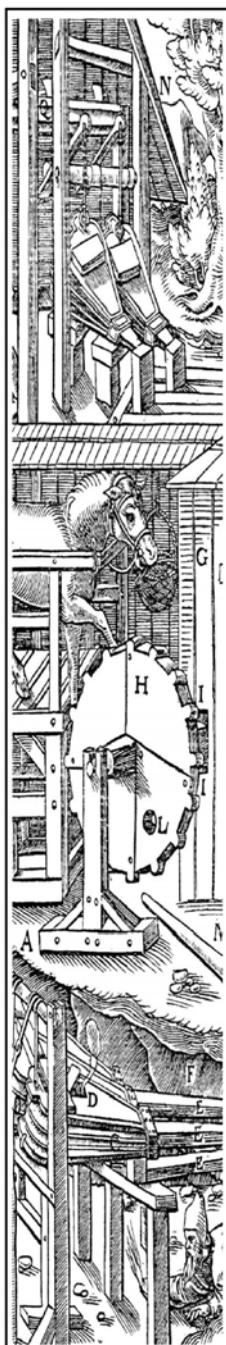
Hřbitovy 14. až 17. století středověkého města Belogorod Dněstrovkij (Akerman)

Jurij Borisovic Šiman

Akerman, v dnešních dnech Belogorod Dněstrovskij, nacházející se v deltě řeky Dněstr je již od 19. století středem pozornosti nejedné generace archeologů. K tomuto jistě přispěla unikátnost této lokality, kde kulturní vrstva dosahující mocnosti 8 metrů obsahuje v sobě archeologické památky z období počínaje 3. stoletím do n. l. nepřetržitě až do konce 17. století.

V našem příspěvku věnujeme pozornost několika středověkým hřbitovům z období 14. až 17. století jež byly nalezeny a prozkoumány v letech 1930–1935, 1949–1961, 1970–1975 a v letech 2006–2007 v areálu města. Zvláštní zřetel je kladen na východní předměstí, jež bylo prozkoumáno komplexně v letech 1949–1961. V rámci výzkumů byly objeveny tři hřbitovy, jež

**FORUM
URBES
MEDII
AEVI
009**

obsahovaly více než 500 hrobů. Výzkum autora v letech 2006–2007 v jižních sektorech areálů přinesl odkrytí 10 hrobů. V příspěvku se věnujeme srovnávací analýze jednotlivých pohřebních komplexů i porovnání archeologických faktů s písemnými prameny.

Výzkumy farního kostela a hřbitova sv. Jakuba Většího v Jihlavě

Tereza Trubačová - Alena Vachunková - David Zimola – Milan Vokáč

Příspěvek shrnuje archeologické a antropologické výzkumy prováděné v posledních pěti letech v rámci odvodnění a výměny podlahy v kostele sv. Jakuba Většího v Jihlavě. Značné množství movitých nálezů vypovídá o hmotné i duchovní kultuře jihlavských obyvatel od 13. do 18. století. V rámci výzkumů na zrušeném hřbitově v letech 2005–2006 byly získány především kosterní pozůstatky měšťanů, jejichž rozbořem se podařilo získat nové poznatky o skladbě obyvatelstva a jeho nemocech. Při příležitosti výměny podlahy v interiéru chrámu byly dokumentovány archeologické situace vypovídající o stavebněhistorickém vývoji objektu a náhrobnících, které souvisí se zrušeným hřbitovem.

Cintorín pri Dóme sv. Alžbety v Košiciach a jeho vymedzenie v stredoveku

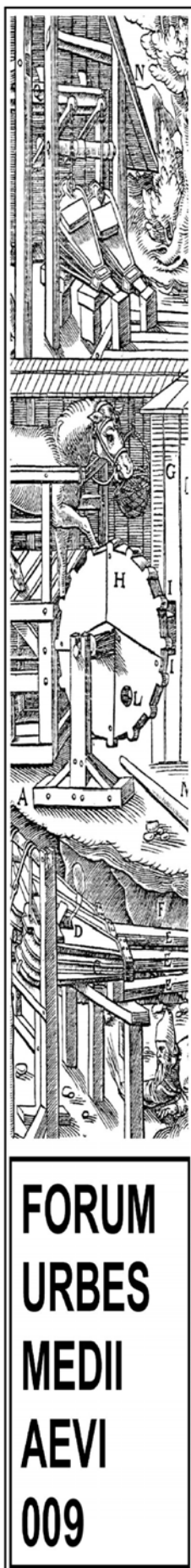
Márió Bielich – Rastislav Rusnák

Výzkum plochy okolo Dómu sv. Alžbety v Košiciach v rokoch 2006 a 2007 odkryl niekoľko fáz ohradového múru cintorína i pochovávanie na ňom. Zachytil i fragmenty drevených konštrukcií, formy stredovekých povrchových úprav v exteriéri cintorína i pozostatky asanovaných prístavieb Dómu i kaplnky sv. Michala. Príspevok sa snaží riešiť vývoj územia centrálného sakrálneho okrsku mesta v 13. až 16. storočí.

Podoby a proměny pohřebního ritu u kostela sv. Bartoloměje v Plzni

Erika Průchová – Pavlína Schneiderwinklová

Příspěvek se věnuje problematice vývoje hřbitova a pohřbívání u kostela sv. Bartoloměje na základě nových poznatků ze záchranného archeologického výzkumu z let 2005-2006 na ploše náměstí Republiky v Plzni. Nové město Plzeň bylo založeno mezi léty 1288 a 1300, kdy se pravděpodobně začíná i se stavbou farního kostela sv. Bartoloměje. První písemné zmínky o něm se vážou až k roku 1307. Zřejmě již od samého počátku fungování kostela se v jeho bezprostředním okolí rozprostíral hřbitov. V našem příspěvku se pokusíme propojit archeologický

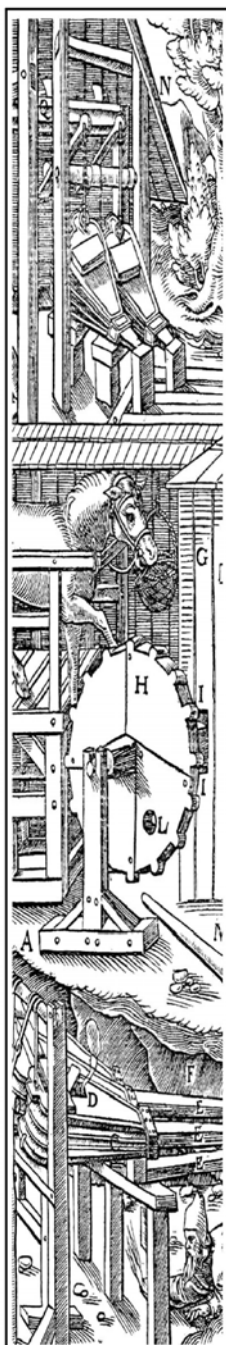
a antropologický přístup k tématu. Zaměříme se na proměny pohřebního ritu v období trvání hřbitova. Na základě stratigrafie byly rozlišeny dvě úrovně používání hřbitova: starší a mladší horizont. V těchto dvou hlavních obdobích budeme sledovat změny v orientaci těl a poloh horních končetin. Na základě poznatků z oboru tafonomie se pokusíme sledovat míru ukládání mrtvých do rakví. Archeologická situace související se závěrečným obdobím existence hřbitova chybí, při jeho zániku a následném začlenění jeho plochy do veřejného prostoru náměstí došlo ke snížení terénu. Hřbitov u sv. Bartoloměje byl zrušen za josefínských reforem z roku 1784.

Středověké a raně novověké hřbitovy v Opavě **František Kolář – Petr Kozák – Michal Zezula**

Problematika opavských středověkých a raně novověkých hřbitovů dosud nebyla souhrnně zpracována. Obyvatelé dynamicky se rozvíjejícího institucionálního města využívali k pohřbívání zejména hřbitov při farním kostele Nanebevzetí P. Marie. Samotná opavská knížata si zřídila hrobku v minoritském konventním chrámu sv. Ducha, který tím přitahoval zejména mocenské špičky země spjaté s vládnoucí dynastií a později se stavovským politickým systémem. Pohřebiště ovšem existovala celá řada. Měnily se v ně vnitřní prostory a blízké zázemí téměř všech kostelů a špitálů situovaných jak ve městě, tak i na předměstích. Zesnulí na nich bývali pochováni s proměnlivou intenzitou, o čemž svědčí např. případ rozlehlého, tzv. Nového hřbitova položeného v blízkosti městských hradeb. Archeologie se opavských středověkých hřbitovů dotkla prozatím pouze namátkově. Ze starších výzkumů je nutné uvést především výzkum areálu dominikánského kláštera a konventního kostela sv. Václava. V posledních letech pak bylo zkoumáno pohřebiště předcházející vybudování kapitulní síně minoritského kláštera, v průběhu archeologického výzkumu Dolního náměstí byl rovněž zachycen okraj hřbitova, jenž obklopoval filiální kostel sv. Vojtěcha. Nejvíce informací se prozatím podařilo získat k vývoji tzv. Nového hřbitova založeného v 16. století před městskými hradbami na Jaktařském předměstí. V rámci příspěvku bude podán pokus o shrnutí dosavadních poznatků o opavských pohřebních areálech včetně nástinu výsledků dosud provedených antropologických analýz.

Středověký hřbitov u kostela sv. Vavřince v Hodoníně **František Kostrouch – Erika Průchová**

Hřbitov u kostela sv. Vavřince existoval již v polovině 11. století, tehdy měl pravděpodobně vztah k suburbium hodonínského hradu. Po lokaci vrcholně středověkého města v první třetině 13. století byl začleněn do náměstí, kde jeho vývoj pokračoval kontinuálně až do první poloviny 18. století, kdy došlo k jeho zrušení a k na-

FORUM
URBES
MEDII
AEVI
009

hrazení nekropolí severně od opevnění města. Archeologický výzkum pohřebiště probíhal v roce 2007 v souvislosti s revitalizací historického centra. Plošně bylo zkoumáno mladohradištní pohřebiště a renesančně barokní fáze hřbitova. Příspěvkem se pokusíme osvětlit relace mezi raně středověkou nekropolí a následným vývojem městského hřbitova. Pro doplnění jeho vývoje jsme vypracovali antropologickou studii. Zaměřili jsme se především na biologické složení souboru, které se týká věku dožití a pohlaví pohřbených jedinců. Zároveň jsme hodnotili zdravotní stav zdejší „populace“.

Stavebně historický vývoj chrámu sv. Mikuláše v Českých Budějovicích ve 13. a 14. stol. a jeho provázanost s rozvojem města

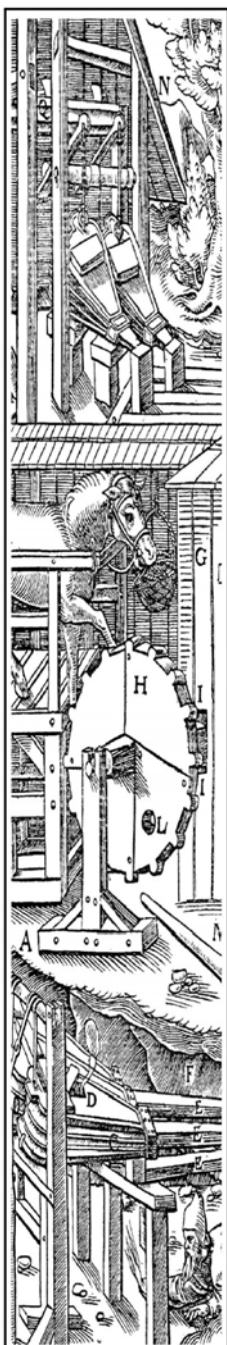
Jiří Vácha

Tento příspěvek se zabývá chrámem sv. Mikuláše v Českých Budějovicích a jeho stavebně-historickými provázanostmi s dějinami města v rámci 13. a 14. století. Autor se snaží chronologicky rozčlenit vznik a vývoj farnosti a ukázat ji v kontextu nově vznikajícího města. Pomocí sledování geologického podloží chrámu, pramenné prospekce a pečlivým porovnáváním fragmentů nejstarších budov města rekonstruuje přibližnou hloubku založení chrámu, přesné umístění krypty a její přibližný rozsah, a umístění faních věží. Cílem této části příspěvku je co nejvíce a nejhodnověrněji rekonstruovat rozvržení svatomikulášského sakrálního centra v průběhu 14. století. V další pomyslné části příspěvku se autor věnuje porovnání klášterního kostela Obětování Panny Marie s chrámem sv. Mikuláše. Zde se snaží ukázat stylově-architektonické podobnosti obou staveb a pomocí nich též rekonstruovat původní chrámovou svatomikulášskou stavbu.

Úloha starojihlavské fary a jejich střediskových funkcí v městotvorném procesu v Jihlavě

Dana Vodáková

Příspěvek se zaměřuje na problematiku vzniku a následného vývoje farní organizace v raně středověké aglomeraci Stará Jihlava s kostelem sv. Jana Křtitele. Zejména na základě rozboru listin poukazuje na možnost posunutí *terminu ante quem* vzniku farního centra ve Staré Jihlavě již k roku 1233. (Tedy asi o desítku let dříve, než dovolovalo dřívější bádání). Tento poznatek má pak význam pro celkový pohled na problematiku formování a vznik města, úzce souvisí i s otázkami několika vln tzv. vnitřní i velké (německé) kolonizace. Upozorňuje ve zvýšené míře na význam hospodářského zázemí, bez něhož se neobešla ani předlokační osada natož vznikající město, resp. farní organizace. Okrajově se příspěvek proto dotkne i otázky lokalizace desátkových vsí zmiňovaných v nejstarších písemných pramenech, jež zásadně dotvářejí představu právě onoho hospodářského zázemí a zároveň

**FORUM
URBES
MEDI
AEVI
009**

dávají alespoň povšechný odhad rozsahu zdejšího farního obvodu. V příspěvku tak bude věnován prostor i otázkám majetkoprávních vztahů, které byly ve zdejším případě velmi spletité a tato „spletitost“ měla své dozvuky ještě dlouho poté, kdy vzniklo město Jihlava a začal se budovat rovněž nový farní městský chrám.

POSTER:

K podobě středověké zvonice kláštera minoritů v Brně *Lenka Šabatová*

V průběhu opravy fasády objektu v roce 2007 bylo dokumentováno jeho odhalené zdivo a pozůstatky původního architektonického řešení. Nálezy spolu s prvky patrnými z interiéru nám podkřývají více z nejstarší podoby zvonice, více známé až z novověkých vedut města.

Antropologický rozbor kosterního materiálu z krypty kostela svatého Mikuláše ve Znojmě *Petra Beran-Cimbůrková*

Při výzkumu ÚAPP Brno na přelomu let 2002–2003 byly vyzvednuty kosterní pozůstatky pocházející z období od konce 16. století až do druhé poloviny 18. století. V kosterním materiálu se nacházelo mnoho patologických nálezů. Díky pečlivé práci byla zachycena také nečekaně rozsáhlá kolekce devocionálií, která byla přenesena v hlíně ze zrušeného hřbitova.